

Perimyksen sovellettava laki ja tuomioistuimen toimivalta EU:n perintöasetuksen nojalla

OT00BE16 Aviovarallisuus- ja jäämistöoikeus

ON-työ

Laatija:

Roni Reiman

21.10.2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

ON-työ

Oppiaine: Oikeustiede

Tekijä: Roni Reiman

Otsikko: Perimyksen sovellettava laki ja tuomioistuimen toimivalta EU:n perintöasetuksen nojalla

Ohjaaja: Tuulikki Mikkola

Sivumäärä: 24 sivua

Päivämäärä: 21.10.2024

Euroopan unionin vuodesta 2015 asti sovellettu perintöasetus säädettiin, jotta perimyslainsäädäntö eri valtioissa olisi yhteneväistä. Tässä tutkielmassa tarkastelen, miten kyseinen asetus vaikuttaa sovellettavaan lakiin ja toimivallan määräytymiseen kansainvälisissä perimystilanteissa. Tarkoitukseni on selvittää niitä seikkoja, jotka määrittävät edellä mainitut liittymät.

Käytän tutkielmassani lainopillista metodologiaa, sillä tavoitteeni on systematisoida ja selvittää asetuksen luomaa oikeustilaa. Käytän tulkinta-apuna etenkin oikeuskirjallisuutta sekä Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisuja. Käytän työssäni muun muassa kielellistä sekä systemaattista asetuksen tulkintaa.

Tutkielmassani selviää, että perintöasetuksessa niin lainvalintaa kuin toimivaltaa määriteltäessä lähtökohdaksi on otettu perittävän kuolinhetken asuinpaikka. Tällä on pyritty tilanteeseen, jossa tuomioistuin saa soveltaa oman valtionsa lakia. Asuinpaikkaa määriteltäessä on perittävän viimeisten vuosien elinolosuhteista tehtävä yleisarviointi. Näin ollen asuinpaikka perintöasetuksen viitekehyksessä on erotettava kansallisista määritelmistä asuin- tai kotipaikalle.

Sovellettavan lain osalta henkilö voi kuitenkin halutessaan poiketa asetuksen mukaisesta peruslähtökohdasta tekemällä lakiviittauksen kansalaisuusvaltionsa lakiin. TuomioistuINVALTION on kuitenkin mahdollista jättää soveltamatta jotakin säännöstä tai tulkintaa, mikäli tällainen on selvästi vastoin kyseisen valtion oikeusjärjestyksen perusteita. Henkilöllä ei sen sijaan ole elinaikanaan mahdollisuutta vaikuttaa siihen, mikä valtio on toimivaltainen. Toimivalta voidaan siirtää vain jälkikäteen asianosaisten tai tuomioistuimen myötävaikutuksella. Asetuksessa on myös huomioitu valtioiden väliset erot erilaisten kuolemanvaraismääräysten muodoissa. Niiden pätevyden osalta sovelletaan niin kutsuttua hypoteettista perintöstatuuttia.

Tutkielmani perusteella huomataan, että perintöasetus on yhtenäistänyt perimyslainsäädäntöjä, mutta täydelliseen tilanteeseen ei kuitenkaan vielä olla päästy. Henkilön, jolla on liittymiä useampaan valtioon kannattaakin tehdä lakiviittaus kansalaisuusvaltionsa lakiin, mikäli hän haluaa varmuuden siitä, mitä lakia hänen perintönsä tullaan soveltamaan. Vähintäänkin henkilön, jolla on liittymiä useampaan valtioon kannattaa pohtia sitä, miten perintöasetus vaikuttaa omaan perimyksen, jotta suuremmilta yllätyksiltä vältytään.

Avainsanat: perintöasetus, lainvalinta, kansainvälinen toimivalta, asuinpaikka, kansainvälinen yksityisoikeus,

Sisällys

Perimykseen sovellettava laki ja tuomioistuimen toimivalta EU:n

perintöasetuksen nojalla.....	I
Lähteet.....	IV
1 Johdanto.....	1
1.1 Kansainvälistyvä maailma.....	1
1.2 Tutkimuskysymys ja metodit.....	1
1.3 Taustaa.....	3
2 Asuinpaikka.....	5
3 Lainvalinta.....	10
3.1 Pääsääntö.....	10
3.2 Tahdonautonomia – perittävän oman tahdon huomioiminen.....	11
3.3 Kansainvälisen yksityisoikeuden yleisiä oppeja – renvoi ja ordre public.....	14
3.4 Kuolemanvarais määräykset.....	15
4 Toimivalta.....	18
4.1 Pääsääntö.....	18
4.2 Toimivallan siirto.....	19
5 Johtopäätökset.....	23

Lähteet

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria: Yleisen oikeustieteen oppikirja. Werner Söderström Osakeyhtiö 1988.
- Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo, Suomen jäämistöoikeus 1, perintöoikeus. 5., uudistettu painos. Talentum 2009
- Bogdan, Michael – Hellner, Michael, Svensk internationell privat- och processrätt. 9., painos. Norstedts Juridik 2020.
- Calvo Caravaca, Alfonso-Luis – Davì, Angelo –Mansel, Heinz-Peter, toim. The EU Succession Regulation: A Commentary. Cambridge University Press 2016.
- Helin, Markku, Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. 2., uudistettu painos. Alma Talent 2020.
- Kangas, Urpo, Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. 2., uudistettu painos. Alma Talent 2019.
- Mikkola, Tuulikki, Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. 2., uudistettu painos. Talentum 2009.
- Mikkola, Tuulikki, Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. Alma Talent 2021.
- Ojanen, Tuomas. EU-oikeuden perusteita. 3., uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2016.
- Siltala, Raimo. Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalainen Lakimiesyhdistys, 2003.
- Solanke, Iyiola, EU Law. 2., uudistettu painos. Cambridge University Press 2023.

Artikkelit

- Beaumont, Paul – Holliday, Jayne, Some Aspects of Scots Private International Law of Succession Taking Account of the Impact of the EU Succession Regulation. University of Aberdeen Centre for Private International Law Working Paper No. 2015/6. Luettavissa osoitteessa https://www.abdn.ac.uk/law/documents/CPIIL_Working_Paper_No_6_Beaumont_and_Holliday.pdf (Luettu 9.9.2024).
- Fuchs, Angelika, The new EU Succession Regulation in a nutshell. ERA Forum 16/2015 s. 119–124.

- Heikinsalmi, Minna, EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa. Defensor Legis 6/2012 s. 827–844
- Helin, Markku, Ulkosuomalaisten perheoikeusasioiden hoitamisesta. Defensor Legis 3/2021 s. 607–627.
- Marongiu Buonaiuti, Fabrizio, The EU Succession Regulation and Third Country Courts. Journal of private international law 12.3/2016 s. 545–565.
- Mikkola, Tuulikki, Katsaus EU:n tuomioistuimen perintöasetusta koskevaan oikeuskäytäntöön. Defensor Legis 1/2019 s. 20–27.
- Mikkola, Tuulikki, Perintöasetuksen soveltamisesta ennakkoratkaisun E.E. valossa. Defensor Legis 3/2021 s. 595–606.
- Mikkola, Tuulikki, Vieraan valtion oikeuden soveltamisen torjuminen ja ordre public. Edilex 12/2016.
- Pazdan, Maksymilian – Zachariasiewicz, Maciej, The EU Succession Regulation: Achievements, Ambiguities, and Challenges for the Future. Journal of Private International Law 17(1)/2021 s. 72–113.
- Pfeiffer, Magdalena, Legal certainty and predictability in international succession law. Journal of private international law 12(3)/2016 s. 566–586.

Virallislähteet

- Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten ja virallisten asiakirjojen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta. KOM(2009) 154 lopullinen. Bryssel 14.10.2009
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 650/2012 sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta. Perintöasetuksen soveltaminen alkoi elokuussa 2015. Annettu 4. päivänä heinäkuuta 2012
- Kansainvälisyys riita- ja hakemusasioissa – käsittelijän opas. Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2018. Luettavissa osoitteessa <https://oikeus.fi/material/collections/20230117132128/HpU4QcIaF/Laatuhanke>

[raportti_2018_Kansainvalisyys_riita- ja_hakemusasioissa.pdf](#) (Luettu 6.9.2024)

European justice, Euroopan oikeusportaali <https://e-justice.europa.eu/home?action=home> (Luettu 2.9.2024)

Oikeustapaukset

C-6/64 Costa v. E.N.E.L.

C-144/86

C-406/92

C-262/99

C-402/03

C-218/16 Kubicka

C-20/17 Oberle

C-80/19 E. E.

C-645/20

C-55/23

HelHO 17.1.2019 S 17/2460

Internetlähteet

Tilastokeskus, Nettomaahanmuuttoa lähes 58 000 henkilöä vuonna 2023. Tiedote 24.5.2024. Luettavissa osoitteessa

<https://stat.fi/julkaisu/cln4jbq3b6u210avtv0wphb8k> (Luettu 31.8.2024)

Sisäministeriö, Ulkosuomalaisia yhdistää suomalainen identiteetti. Luettavissa osoitteessa <https://intermin.fi/maahanmuutto/ulkosuomalaiset> (Luettu 31.8.2024)

1 Johdanto

1.1 Kansainvälistyvä maailma

Sanotaan, että maailma on pienentynyt. Vaikka itse maapallo ei fyysisesti olekaan pienentynyt, ovat erilaiset tekniset apuvälineet, kuten lentokoneet ja internet saaneet välimatkat tuntumaan lyhyemmiltä aikaisempaan verrattuna. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi ihmisten lisääntyneenä muuttoliikkeenä myös oman synnyinmaansa ulkopuolelle.

Tilastokeskuksen mukaan Suomen nettomaahanmuutto, eli maahanmuuton ja maastamuuton erotus, oli vuonna 2023 ennätysellisen korkea¹. Tämä aiheuttaa yhä enemmän uudenlaisia tilanteita myös perintöoikeuden saralla. Suurena syynä tähän on, kuten muussakin lainsäädännössä, myös perintölainsäädännöissä olevat suuretkin poikkeavuudet valtioiden välillä. Kansalaisten ei voida olettaa osaavan eri valtioiden perintöoikeuden säännöksiä, jolloin he voivat tahtomattaan joutua tilanteeseen, jossa luulevat perimyksen toteutuvan tuntemallaan tavalla, mutta huomaavatkin tilanteen olevan toisin.

Mihin sovellettava laki sitten käytännössä vaikuttaa? Suomalaiselle ehkä tärkeimpänä erona voitaisiin pitää lesken vähimmäissuojaa.² Vaikka vähimmäissuoja on Suomessa pakottavaa lainsäädäntöä, ei se ole yleiseurooppalainen tapa. Toinen selvä ero Suomen lainsäädäntöön verrattuna saattaa esiintyä koskien perillisen vastuuta perittävän veloista. Esimerkiksi Italian lainsäädännön mukaan perilliset vastaavat perittävän veloista suhteessa perintöosuuteensa. Espanjassa puolestaan on mahdollista, että perillinen vastaa omaisuudellaan kokonaisuudessaan perittävän veloista.³

1.2 Tutkimuskysymys ja metodit

Miten sitten tällaisissa edellä mainitussa tilanteessa tulisi toimia? Euroopan unioni on pyrkinyt ratkaisemaan tämän laatimalla niin kutsutun perintöasetuksen⁴, jolla on pyritty yhtenäistämään perintöasioita koskeva kansainvälisyksityisoikeudellinen lainsäädäntö unionin alueella. Kyseistä asetusta sovelletaan myös Suomessa.

¹ Tilastokeskus: Nettomaahanmuuttoa lähes 58 000 henkilöä vuonna 2023.

² Ks. lesken vähimmäissuojasta lisää esim. Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 165–169

³ Euroopan eri valtioiden lainsäädäntöjen eroihin voi tutustua osoitteessa e-justice.europa.eu.

⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 650/2012 sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttönotosta.

Tutkin tässä työssä asetuksen luomia mekanismeja rajat ylittävissä perintöasioissa.⁵

Tutkimuskysymyksenäni on, miten Euroopan unionin säätämä perintöasetus vaikuttaa perimyksen sovellettavaan lakiin sekä tuomioistuimen toimivaltaan silloin, kun henkilöllä on kytköksiä useampaan valtioon, tai tämä kuolee muussa kuin synnyinmaassaan.

Jätän tarkastelun ulkopuolelle muiden sopimusten kuin perintöasetuksen alaiset tilanteet.⁶

Suomessa perintöasioista säätelevän perintökaaren osalta teen vain pieniä viittauksia, minkä avulla on mahdollista tutustua perintökaaren säännöksiin. Perintökaarta sovelletaan edelleen tilanteisiin, joissa henkilö on kuollut ennen perintöasetuksen voimaan astumista 17.8.2015.

Tästä syystä ylivoimaiseen enemmistöön perimysasioita sovelletaan perintöasetusta. Tämän tutkielman ulkopuolelle jää myös asetuksen mukanaan tuoma eurooppalainen perintötodistus, vaikka se onkin tärkeä instrumentti osana perintöasetusta.⁷

Käytän tutkimusmetodinä lainoppia. Sen tehtävänä on tulkita ja systematisoida voimassa olevia säädöksiä sekä selvittää, mikä on säädöksen merkitysisältö.⁸ Käytän valittua metodia, sillä tarkastelen perintöasetuksen merkitysisältöä pyrkien selvittämään, miten kyseinen asetus vaikuttaa tutkimuskysymyksen mukaisesti lainvalintaan sekä tuomioistuimen toimivaltaan.

Perintöasetuksen ollessa Euroopan unionin säätämä asetus, on se Suomessa suoraan velvoittavaa oikeutta. Se siis syrjäyttää kaikki kansalliset säännökset asemasta tai voimaantuloajankohdasta riippumatta.⁹ Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) on vahvistanut tämän ratkaisussaan C-6/64 Costa v. ENEL.¹⁰

Perintöasetusta ja asetuksia yleisestikin tulkitessa voidaan käyttää pitkälti samoja tulkintaperiaatteita kuin kansallisen oikeuden tulkinnassakin.¹¹ Tulkintaperusteina voidaan

⁵ Tarkoitan tässä työssä perimyksellä sitä, mitä perintöasetuksen 3.1 artiklassa perimyksellä tarkoitetaan. Siis ”jäämistöseuraantoa, joka kattaa kaikenlaisen omaisuuden, oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymisen kuolemantapauksen johdosta, olipa kyseessä kuolemanvaraismääräykseen perustuva tahdonvaltainen siirtyminen tai lakimääräiseen perimyksen perustuva siirtyminen”.

⁶ Tällaisia muita sopimuksia ovat mm. Pohjoismainen perintökonventio, ks. tarkemmin esim. Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 805–807, 844–851 (lainvalinta) ja 863–864 (toimivalta) ja Haagin sopimus, joka sääntelee testamentin muotoa, ks. tarkemmin Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 851–853. Ks. Perintökonvention ja perintöasetuksen keskinäisestä suhteesta lisää esim. Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 247

⁷ Ks. lisää perintötodistuksesta esim. Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 873–880

⁸ Aarnio: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. s. 1 ja s. 109

⁹ Ojanen: EU-oikeuden perusteita. s. 44

¹⁰ Ks. tuomio osoitteesta curia.europa.eu.

¹¹ Ks. lain tulkinnasta esim. Siltala: Oikeustieteen tieteenteoria. s. 333–334

käyttää kieliasun mukaista, systemaattista, teleologista, dynaamis-evolutiivista, historiallista sekä perus- ja ihmisoikeusmyönteistä tulkintaa.¹² Asetuksen tulkinnassa on kuitenkin otettava huomioon tietyt seikat, jotka tekevät siitä erityisen. Kaikki asetuksen kieliversiot esimerkiksi ovat yhtä päteviä, joten asetusta on tulkittava aina tilanteen mukaan määräytyvän kieliversion mukaisesti. EU-oikeuden tulkinnassa korostuvat systemaattinen, dynaamis-evolutiivinen ja teleologinen tulkinta. Tämä johtuu muun muassa unionin tavoitteesta luoda mahdollisimman yhtenäinen sääntely EU:n alueella sekä tehokkuusajattelu, jonka mukaan EU-oikeutta on sovellettava mahdollisimman pitkälle, jotta se toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla. EU-oikeutta tulkittaessa on otettava huomioon myös EU-oikeuden kehityksen kokonaistilanne. Erona esimerkiksi suomalaisen laintulkintaan on myös se, ettei EU-oikeudessa valmisteluasiakirjolla ole yhtä suurta merkitystä kuin kansallisessa laintulkinnassa.¹³

Tutkielmassa tulkitsen asetusta etenkin asetuksen kieliasun sekä systemaattisen tulkinnan avulla. Käytän tulkinnan apuna niin tuomioistuinten, etupäässä EUT:n antamia ratkaisuita kuin oikeuskirjallisuuttakin. Myös asetuksen johdanto-osa on tutkielmassa auttamassa selvittämään asetuksen taustoja ja tavoitteita. Näiden apuvälineiden avulla saadaan pelkkää kieliasua parempi kuva siitä, mihin asetuksen kullakin säännöksellä pyritään.

Aloitan tutkielmani kertomalla perintöasetuksen taustoista. Tämän jälkeen siirryn kohti asuinpaikan käsitteen määrittelyä ja sen mukanaan tuomia ongelmia. Aloitan varsinaisen tutkimukseni kyseisestä käsitteestä, sillä mielestäni asetusta on vaikea ymmärtää tai lainkäyttäjän näkökulmasta soveltaa, mikäli asuinpaikan käsite on epäselvä. Tämän jälkeen siirryn muun muassa siihen, mitä lakia sovelletaan ja kenellä on toimivalta sekä millä tavoin henkilö voi omaan perimykseensä vaikuttaa – vai voiko?

1.3 Taustaa

Asetuksen johdanto-osasta ilmenee, että sen tavoitteena on ollut luoda yhtenäinen säädöspohja unionin sisällä perimystilanteita ajatellen silloin, kun perittävällä on liittymiä useampaan eri valtioon. Asetuksen soveltamisala on määritelty 1 artiklassa, jota on selvennetty johdanto-osan kappaleissa 9 ja 10. Niiden mukaan asetusta sovelletaan kaikkiin

¹² Ks. näistä tarkemmin esim. Ojanen: EU-oikeuden perusteita. s. 51

¹³ Ks. tarkemmin eri tulkintaperiaatteista Ojanen: EU-oikeuden perusteita, luku 7 EU-oikeuden tulkintaperiaatteet. Valmisteluasiakirjojen käyttämisestä tulkinnassa myös EUT:n tapaus C-402/03 Skov ja Bilka, jossa todetaan, ettei valmisteluasiakirjoja voida käyttää tulkinnassa, mikäli niillä ei ole ollut vaikutusta itse EU-säädöksen tekstiin. Ks. tuomio osoitteesta curia.europa.eu.

perimyksen yksityisoikeudellisiin näkökohtiin. Tämä kattaa siis koko perittävän omaisuuden riippumatta muun muassa siitä, onko perittävä tehnyt kuolemanvarais määräyksen vai ei. Asetuksen 1 artiklan 2 kohta määrittää kuitenkin 12-osaisella listallaan ne osa-alueet, joihin asetusta ei sovelleta. Esimerkiksi perhesuhteet, aviovarallisuussuhteet ja esineoikeudet ovat osana kyseistä listaa. Tällaisiin asioihin sovelletaan asetuksen sijasta EU:n muita oikeussääntöjä tai valtioiden sisäistä oikeutta sekä valtiosopimuksia. Asetusta sovelletaan kaikissa EU-valtioissa Tanskaa ja Irlantia lukuun ottamatta. Myöskään aiemmin EU:n jäsenenä ollut Yhdistynyt kuningaskunta ei ole osana sopimusta.¹⁴ Vaikka kyse on EU-asetuksesta, sovelletaan sitä lainvalinnan ja toimivallan osalta myös niin kutsuttuihin kolmansiin valtioihin, eli valtioihin, jotka eivät ole asetuksen jäsenvaltioita.¹⁵

Tavoitteena asetusta säädettäessä on ollut myös, että perittäväälle olisi etukäteisesti, siis elinaikanaan, mahdollisimman helppoa tehdä suunnitelmia jäämistönsä varalle. Luonnollisesti tavoitteena on ollut myös taata mahdollisimman tehokkaasti eri tahojen oikeudet ja yksinkertaistaa kansainvälisen perintöasian ratkaiseminen. Tällaisia tahoja ovat muun muassa perilliset, omaiset sekä mahdolliset velkojat.¹⁶ Näihin tavoitteisiin pyritään jäljempänä esitetyn mukaisesti, mutta asetuksen lähtökohtana on se, että perimystä käsittelevä tuomioistuin soveltaisi kyseisen valtion lakia (asetuksen johdanto-osan kappale 27). Kerron tutkielmassani, miten tämä valtio määräytyy ja miten perittävän elinaikaiset valinnat mahdollisesti muuttavat tilannetta.

¹⁴ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa. s. 833

¹⁵ Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 231

¹⁶ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa. s. 827–828

2 Asuinpaikka

Perintöasetuksessa toimivalta- ja lainvalintasäätelyn osalta keskeinen liittymä on perittävän kuolinhetken asuinpaikka, jota ei kuitenkaan suoraan määritellä asetuksessa. Johdanto-osan kappaleissa 23–25 on kuitenkin annettu suuntaviivoja sille, miten käsitettä tulee tulkita. Jotta henkilön asuinpaikka saataisiin selville, on johdanto-osan kappaleen 23 mukaan tehtävä yleisarviointi perittävän elinolosuhteista kuolemaa edeltävinä vuosina ja kuolinhetkellä. Tässä tarkastelussa tulee ottaa huomioon kaikki asiaankuuluvat seikat, erityisesti oleskelun kesto ja säännöllisyys kyseisessä valtiossa sekä olosuhteet ja syyt. Näin tulisi osoittaa perittävän vakaa ja läheinen liittymä valtioon, jotta toimivalta saataisiin määriteltä johonkin valtioon.¹⁷ Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) on tuomiossaan C-80/19 E. E.¹⁸ vahvistanut tämän käytännön toteamalla, että huomioon on otettava nimenomaan kaikki asiaan liittyvät olosuhteet.¹⁹

Voi kuitenkin olla, että esimerkiksi työnteon vuoksi toisessa valtiossa asuminen tekee asuinpaikan määrittämisen näillä kriteereillä hankalaksi. Henkilö voi olla elänyt jossakin valtiossa pidemmänkin aikaa, mutta hänen asuinpaikkansa ei silti muutu kyseiseen valtioon, mikäli hän säilyttää läheisen suhteen alkuperäisvaltioon myös poissaolonsa ajan. Tällöin hänen asuinpaikkansa voitaisiin edelleen katsoa olevan alkuperäisvaltiossa, jolloin toimivalta perinnön suhteen olisi siis alkuperäisvaltiossa. Asiaa tulee kuitenkin arvioida edelleen kokonaisuus huomioon ottaen.²⁰

Mahdollista on myös, että henkilö on elänyt niin kiertelevää elämää, ettei hänelle ole kohtuudella mahdollista määrittää asuinpaikkaa. Johdanto-osan kappale 24 antaa tällaiseen tilanteeseen ratkaisuehdotukseksi kansalaisuuden tai omaisuuden sijaintivaltion. Johdanto-osan kappaleen mukaan, mikäli henkilö on jonkin sellaisen valtion kansalainen, jossa hän on viettänyt aikaansa tai hänen pääasiallisen omaisuutensa sijaitsee jossakin tällaisessa valtiossa, voidaan se ottaa erityisenä tekijänä huomioon asuinpaikkaa määritettäessä. Helin on kuitenkin

¹⁷ Huom. myös EUT:n tuomio C-262/99 ja etenkin sen kohta 55. Tuomio on ajalta ennen perintöasetuksen soveltamista, mutta sitä voitaneen käyttää apuna perintöasetuksen tulkinnassa. Kohdan mukaan huomioon otettavia asioita ovat mm. henkilön ja tämän perheen fyysinen läsnäolo, heidän kotinsa sijainti, ammatti sekä siteet viranomaisiin ja sosiaaliturvalaitoksiin.

¹⁸ Tuomio luettavissa osoitteesta curia.europa.eu.

¹⁹ Pazdan – Zachariasiewicz: The EU succession regulation: achievements, ambiguities, and challenges for the future. s. 78 sekä tuomion kohta 40.

²⁰ Asetuksen johdanto-osan kappaleen 24 lisäksi myös mm. Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 793–794

katsonut, että tällaisella tulkinnalla etäännyttään jo varsin kauas siitä, millaiseksi asuinpaikan käsite on tavallisesti ymmärretty.²¹ Julkisasiamiehen²² asiaan 80/19 E. E. antaman ratkaisukehotuksen mukaan kansalaisuuden ja omaisuuden sijainnin tulee olla vasta toissijaisia ratkaisuvaihtoehtoja johdanto-osan kappaleen 23 mukaiseen kokonaisvaltaiseen arviontiin nähden. Julkisasiamies korostaakin tällä sitä, että asuinpaikan määrittämistä ei voida todeta monimutkaiseksi ilman, että henkilön perittävän tilannetta on tarkasteltu kokonaisuudessaan.²³

Vaikka perheen kodin sijainnilla onkin oikeuskirjallisuudessa katsottu olevan vahva vaikutus asuinpaikan määrittämiseen, tulee tällaistaikin ajatusta lähestyä kriittisyydellä. Pazdan ja Zachariasiewicz antavat teoksessaan esimerkin tilanteesta, jossa henkilö asuu perheineen valtiossa X, mutta työskentelee päivittäin toisessa valtiossa Y. Normaalisti tällaisessa tilanteessa henkilöllä olisi todennäköisesti läheisempi yhteys valtioon X, jolloin hänen asuinpaikakseen katsottaisiin tuo valtio. Kuitenkin, mikäli henkilöllä ei ole läheisiä suhteita valtioon X, voidaan hänen asuinpaikakseen katsoakin valtio Y.²⁴

Edellä mainittu esimerkki voi aluksi kuulostaa kaukaa haetulta, mutta on todellisuutta Suomessakin. Esimerkiksi Suomen ja Ruotsin sekä Suomen ja Viron välillä liikkuu henkilöitä, jotka saattavat asua toisessa valtiossa, mutta joiden tosiasialliset siteet ovatkin toisessa valtiossa. Tällaisten henkilöiden määrät lisääntyvät tietysti sellaisissa kohdissa Eurooppaa, joissa valtiot ovat lähellä toisiaan ja raja helposti ylitettävissä.

Heikinsalmi kiinnittää artikkelissaan huomiota siihen, että kyse on nimenomaan asuinpaikasta, ei kotipaikasta.²⁵ Asuinpaikan ja kotipaikan käsitteet onkin tärkeää pitää erillään. Voidaan todeta, että henkilön asuinpaikka vaihtuu toiseksi helpommin kuin kotipaikka. Tämä ilmenee muun muassa siitä, että asuinpaikkaa määritettäessä ei huomioon oteta henkilön mahdollista aikomusta palata takaisin kotimaahansa. Toisin on kotipaikan

²¹ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 794

²² Julkisasiamies (paremminkin julkisasiamiehet) on EUT:n jäsen, joka ei kuitenkaan tee päätöksiä tuomioistuimessa käsiteltävissä asioissa. Julkisasiamies kuitenkin antaa ratkaisuehdotuksiaan tapauksiin, jotka vaativat ”täydellistä puolueettomuutta ja riippumattomuutta”. Ks. lisää julkisasiamiehestä esim. Solanke: EU Law. s. 164–167

²³ Pazdan – Zachariasiewicz: The EU succession regulation: achievements, ambiguities, and challenges for the future. s. 78

²⁴ Pazdan – Zachariasiewicz: The EU succession regulation: achievements, ambiguities, and challenges for the future. s. 79–80

²⁵ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa. s. 834

määrittämisessä, jossa tällaiset ja muut vastaavat seikat ovat osana tarkastelua ja kotipaikan määrittämistä.²⁶

On myös erittäin tärkeää erottaa asetuksessa tarkoitettu asuinpaikan käsite siitä, mitä asuinpaikka tarkoittaa kansallisissa oikeusjärjestyksissä. Tämän on tarkoitus estää se, että tulkinnassa tulisi ottaa huomioon eri valtioiden toisistaan poikkeavat määritelmät.²⁷ Suomessa käsiteltävään perimysasiaan ei siis sovelleta kotikuntalain (201/1994) mukaista määritelmää siitä, mikä on henkilön kotikunta.²⁸ Mahdollisimman yhtenäinen, EU:n laajuinen määritelmä asuinpaikalle onkin ehdoton yksittäisten ihmisten, muun muassa perijän ja perittävän oikeusturvan takia. Näin heidän ei tarvitse yrittää selvittää mitä käsite tarkoittaa eri valtioissa.

Asetusta laadittaessa pohdittiin myös mahdollisuutta perustaa liittymäperusteet kansalaisuuteen.²⁹ Tämä olisi kuitenkin ollut syrjivä peruste sellaisia henkilöitä kohtaan, jotka asuvat vakituisesti jossakin valtiossa, mutta joilla ei ole tuon valtion kansalaisuutta syystä tai toisesta. Tällaiset tilanteet vain kasvavat muuttoliikkeen yleistyessä.³⁰ Tämä voidaan kuitenkin samalla katsoa heikkoudeksi, sillä ihmisten liikkuesssa paikasta toiseen, asuinpaikan määrittäminen voi olla hankalaa, kun taas esimerkiksi kansalaisuus olisi helposti määriteltävissä.

Ennen asetuksen soveltamista, asetuksen kaltainen asuinpaikan käsite oli tuntematon suuressa osassa EU-jäsenvaltioiden lainsäädäntöjä, vaikka sitä onkin käytetty esimerkiksi useissa Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin tekemissä sopimuksissa yhtenäistämään lainsäädäntövaltaa.³¹ Usein sovellettiin joko kansalaisuus- tai kotipaikkavaltion lakia tai vaihtoehtoisesti sen valtion lakia, jossa omaisuus sijaitsi.³² Koska perintöasetus ei yksiselitteisesti määrittele asuinpaikkaa, on annettu näkemyksiä siitä, tuleeko muiden kansainvälisyksityisoikeudellisten sopimusten asuinpaikkakäsitteen tulkintoja käyttää apuna perintöasetuksen kanssa vai ei. Mikkola lähtee siitä, että lähtökohtaisesti kaikessa EU:n kansainvälisessä yksityisoikeudessa asuinpaikan käsite tulisi tulkita samojen sääntöjen avulla.³³ Fuchs päätyy myös samaan lopputulokseen, mutta varautuneemmin. Hänen

²⁶ Kansainvälisyys riita- ja hakemusasioissa – käsittelijän opas. s. 24

²⁷ Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 185–186

²⁸ Mikkola: Perintöasetuksen soveltaminen ennakkoratkaisun E.E. valossa. s. 600

²⁹ KOM(2009) 154 lopullinen. s. 6

³⁰ Pfeiffer: Legal certainty and predictability in international succession law. s. 572

³¹ Calvo Caravaca: Article 4, teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary s. 129

³² Fuchs: The new EU Succession Regulation in a nutshell. s. 120

³³ Mikkola: Perintöasetuksen soveltaminen ennakkoratkaisun E.E. valossa. s. 598 alaviitteineen

mukaansa on mahdollista, että perintöasetuksessa asuinpaikan määritelmä olisi johdanto-osan mukaan tiukempi kuin esimerkiksi Bryssel II- ja Rooma III -asetuksissa³⁴. Tällöin näistä asetuksista saatuja tulkintaoppeja, esimerkiksi EUT:n ratkaisujen muodossa, voitaisiin käyttää, mutta niitä tulisi tulkita perintöasetuksen valossa. Hänkin kuitenkin lopulta tulee pohdinnassaan siihen tulokseen, että oikeusvarmuuden vuoksi olisi tärkeää soveltaa samaa tulkintaa kaikissa kansainvälisissä yksityisoikeudellisissa asioissa.³⁵

Jyrkempääkin vastustusta asuinpaikan käsitteelle ja etenkin sille, että se määrittää toimivallan perintöasiassa on annettu. Esimerkkinä tästä Beaumont ja Holliday kirjoittavat teoksessaan, että asuinpaikka ei ole sopiva yksinään määrittämään toimivaltaa mihinkään yksittäiseen valtioon. He lisäävät, ettei tällä tavalla määräytyvä toimivalta ole perittävälle helposti elinaikana ennakoitavissa etenkin tilanteissa, joissa tällä on useampi asuinpaikka tai ei asuinpaikkaa ollenkaan. Heidän mukaansa myöskään johdanto-osan kappaleen 24 mukainen kiertelevää elämää koskeva ohje ei ole täysin onnistunut. Beaumontin ja Hollidayn mukaan tämä lausekekaan ei tuo tarpeeksi selkeyttä henkilölle määrätä ennakolta perinnöstään. He korostavat, ettei säännös täytä asetuksen yleisiä tavoitteita. Se ei helpota henkilön mahdollisuutta määrätä jäämistöstään ennakkollisesti.³⁶ Samoja argumentteja käyttää myös Pfeiffer, joka kuitenkin korostaa myös asuinpaikan käsitteen joustavuutta ja sen tuomia hyötyjä.³⁷

Olisiko sitten mahdollista, että henkilön asuinpaikka olisi samaan aikaan kahdessa eri paikassa? Euroopan unionin tuomioistuin on ennakkoratkaisussaan C-80/19 E. E. vastannut tähän kysymykseen. Tuomion kohdan 41 mukaan kaksi samanaikaista asuinpaikkaa olisi asetuksen tavoitteiden vastaista. Kohdassa nostetaan esille myös perintöasian pirstaloituminen, mikäli henkilöllä voisi olla samanaikaisesti kaksi asuinpaikkaa. Ennakkoratkaisujen ollessa suoraan jäsenvaltioita sitovia, on tämä varsin vahva tapa

³⁴ ks. Bryssel II- ja Rooma III -asetuksista lisää mm. Mikkola, Tuulikki, Kansainvälinen avioero ja tuomioistuimen toimivalta Bryssel II -asetuksen nojalla. Etenkin s. 7–9 sekä Mikkola, Tuulikki, Avioeroon sovellettava laki ja mahdollisuus siitä sopimiseen kansainvälisessä avioliitossa. Etenkin kpl. 3.2

³⁵ Fuchs: The new EU Succession Regulation in a nutshell. s. 120

³⁶ Beaumont – Holliday: Some Aspects of Scots Private International Law of Succession. Taking Account of the Impact of the EU Succession Regulation. s. 8-9

³⁷ Pfeiffer: Legal certainty and predictability in international succession law. s. 573–574. Joustavuudesta hän kuitenkin mainitsee, että mikäli joustavan termin sisältö jää avoimeksi, vaatimus oikeusvarmuudesta ei täyty. Jos on kuitenkin mahdollista selvittää, mitä nämä termit tai käsitteet tarkoittavat, on säännön soveltamisen tulos todennäköisesti ennalta määrätty ja ennakoitavissa, jolloin oikeusvarmuus ei ole enää ongelma.

varmistaa, ettei asuinpaikkoja voi olla kerralla yhtä enempää.³⁸ Myös Helin on todennut, että asuinpaikkoja voi olla vain yksi ja perustelee tämän sillä, että perintöstatuutti, eli laki, jonka mukaan perintö jaetaan, koskee koko jäämistöä.³⁹

Suomessa tuomioistuinten osalta asuinpaikan määräytymistä on pohdittu ainakin seuraavassa Helsingin hovioikeuden ratkaisussa.⁴⁰ Asiassa oli kyse siitä, oliko suomalainen tuomioistuin, tässä tapauksessa pesänselvittäjä, toimivaltainen vai ei. Tapauksessa perittävä oli kuollut vuonna 2017 Italiassa, johon hän oli muuttanut ensimmäisen kerran jo vuonna 1961 työtehtäviensä vuoksi. Vuodesta 2014 kuolemaansa saakka hän oli pysytellyt Italiassa, matkustaen Suomeen vain kerran viikoksi. Perittävällä oli kotipaikka Helsingissä, jossa hänellä oli omistuksessaan asunto ja johon hänen ja hänen edesmenneellä vaimollaan oli, ainakin väitetysti, tarkoitus muuttaa vanhuudenpäivikseen. Hän oli myös ilmaissut halukkuutensa tulla haudatuksi Suomeen. Väitettiin myös, että perittävän tahto olisi ollut asua viimeiset vuotensa Suomessa, mutta tämä ei ollut onnistunut terveysthuolien vuoksi. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, ettei perittävä ollut tehnyt muuttoilmoitusta Italiaan vuonna 2014.

Hovioikeus päätyi kaikki asiat huomioon ottaen siihen, että oli katsottava perittävällä olevan läheisemmät suhteet Italiaan. Tätä perustellaan etenkin sillä, että perittävä oli asunut Italiassa kokonaisuudessaan suuren osan elämästään. Hänen perheensä oli niin ikään asunut Italiassa hänen kanssaan ja perittävä oli omaksunut italialaisen kulttuurin ja kielen. Perusteluissa korostetaan myös sitä, että viimeisinä vuosinaan perittävä oli asunut keskeytyksettä Italiassa, olkoonkin, että hänen osoitteensa oli edelleen ollut Helsingissä.⁴¹

³⁸ Vrt. Pazdan – Zachariasiewicz: The EU succession regulation: achievements, ambiguities, and challenges for the future. s. 83–84. He ovat EUT:n kanssa eri mieltä siitä, voiko henkilöllä olla useampi samanaikainen asuinpaikka. Heidän mukaansa mahdollisuutta kahteen yhtäaikaan asuinpaikkaan ei pitäisi tällä tavalla kokonaan sulkea pois. He antavat esimerkeiksi iäkkäämmän henkilön, joka elää kahta itsenäistä, mutta rinnakkaista elämää, jossa hänellä on kaksi elämän keskusta eri valtioissa esimerkiksi yhtäältä lastensa ja toisaalta kotinsa vuoksi. Toiseksi esimerkiksi he antavat liikemiehen, joka on kiintynyt yhtä paljon useampaan valtioon.

³⁹ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 821, etenkin alaviite 1080

⁴⁰ Helsingin HO 17.1.2019, ratkaisunumero 41 asiassa Dnro: S 17/2460

⁴¹ Ks. myös Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. s. 488

3 Lainvalinta

3.1 Pääsääntö

Kuten aiemmin on jo hieman avattu, tarkoittaa perintöstatuutti lakia, jota perimysasiaan sovelletaan.⁴² Perintöasetuksen 21 artikla määrittelee sen, mitä lakia perimyksen sovelletaan.⁴³ Artiklan 1 kohdan mukaan koko perimyksen sovelletaan perittävän viimeisen asuinpaikkavaltion lakia. Koko perimyksen sovellettavassa yhdessä laissa on ollut tavoitteena perimyksen yhteneväisyyden lisäksi oikeusvarmuus. Oikeusvarmuus tarkoittaa tässä sitä, ettei saman henkilön omaisuuteen suhtauduta eri tavoin eri valtioissa.⁴⁴

Artiklan 2 kohta antaa kuitenkin mahdollisuuden tarkastella tietyissä tilanteissa asiaa hieman eri kulmasta. Sen mukaan: ”(j)os poikkeuksellisesti tapaukseen liittyvistä kaikista seikoista ilmenee, että perittävällä oli kuollessaan selvästi läheisempi liittymä toiseen valtioon kuin siihen, jonka lakia sovellettaisiin 1 kohdan nojalla, perimyksen sovellettava laki on tuon toisen valtion laki.” Asetus siis antaa mahdollisuuden poiketa lähtökohtaisesta tavasta määrittää sovellettava laki. Tämä vaatii kuitenkin poikkeuksellisuutta sekä selvästi läheisempää yhteyttä johonkin muuhun kuin kuolinhetken asuinpaikkaan.

Tämän 21.2 artiklan toissijaisen lainvalintavaihtoehdon soveltamiseen on annettu esimerkki asetuksen johdanto-osan kappaleessa 25. Esimerkissä perittävä on muuttanut vain vähän ennen kuolemaansa, mutta hänellä on selvästi läheisempi yhteys johonkin toiseen valtioon. Kappaleessa on kuitenkin kiinnitetty huomio myös siihen, ettei tällaisesta tulkinnasta saa tulla automaattinen takaportti niihin tilanteisiin, joissa perittävän asuinpaikan määrittäminen on vaikeaa. Sitä on täten sovellettava ainoastaan tilanteessa, jossa voidaan katsoa henkilöllä olevan selvästi läheisempi yhteys johonkin muuhun kuin viimeiseen asuinpaikkaan. On esitetty tämän tarkoittavan sitä, että asuinpaikka olisi etsittävä joka tapauksessa. Vasta sen jälkeen voitaisiin alkaa pohtimaan, oliko henkilöllä oikeastaan läheisempi liittymä johonkin toiseen valtioon. Helin pohtii myös, mikä ero asuinpaikan ja läheisemmän liittymän käsitteillä olisi. Hänen mukaansa läheisemmän liittymän tarkastelussa on otettava asuinpaikkaa enemmän huomioon myös henkilön koko elämä, kun taas asuinpaikkaa määritettäessä

⁴² Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 770

⁴³ Huom. eroavaisuus PK:n säännöksiin, jossa perintö- ja hallintostatuutti on erotettu toisistaan. Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 242–243. Ks. lisää esim. Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. s. 174–177

⁴⁴ Johdanto-osan kappale 37. Ks. lisää Pfeiffer: Legal certainty and predictability in private international law. s. 571

ainoastaan viimeiset vuodet ovat tarkastelun kohteena.⁴⁵ Joidenkin oikeustieteilijöiden mielestä se, että johdanto-osan kappaleessa 25 on mainittu vain yksi esimerkki tarkoittaa sitä, että tällainen tilanne on ainoa vaihtoehto, jossa poikkeuslauseketta tulisi käyttää.⁴⁶

Se, että asetukseen on otettu mukaan 21.2 artiklan mukainen poikkeuslauseke on aiheuttanut myös kritiikkiä. On muun muassa esitetty huoli siitä, että etenkin Pohjois-Euroopasta etelään muuttavat eläkeläiset kuolevat nopeasti sen jälkeen, kun ovat muuttaneet toiseen valtioon. He eivät tällöin välttämättä pysty huomioimaan sitä, että heidän kohdallaan saatetaan päätyä soveltamaan poikkeuslauseketta.⁴⁷ Suomen kohdalla tilanne voi olla esimerkiksi sellainen, että eläkepäiviään lämpimämmässä valtiossa viettänyt henkilö kuolee nopeasti Suomeen palaamisensa jälkeen. Mikäli hänellä todetaan olevan selvästi läheisempi liityntä lähtövaltioon, sovelletaan hänen perimyksensä lähtökohtaisesti tuon maan lakia. Tällöin perintö voi hyvinkin tulla jaettavaksi täysin eri tavalla, esimerkiksi lakiosasäännösten osalta.

Kritiikkiä ovat antaneet myös Pazdan ja Zachariasiewicz. Heidän mukaansa asetuksen 21.2 artiklan mukaista sääntöä tulisi soveltaa äärimmäisen harvoin, jos ollenkaan. He perustelevat tätä johdanto-osan kappaleella 25, jossa annetaan siis esimerkki poikkeuslausekkeen käytöstä. Esimerkissä henkilö on muuttanut toiseen valtioon vain vähän ennen kuolemaansa ja säilyttänyt edellisessä asuinvaltiossaan läheisemmät suhteet. Pazdan ja Zachariasiewiczin mukaan tällaisessa tilanteessa tulisi poikkeuslausekkeen sijaan katsoa, ettei henkilön asuinpaikka ole ehtinyt siirtyä uuteen valtioon, vaan on tosiasiallisesti edelleen valtiossa, johon hänellä on läheisempi liittymä. Näin ollen heidän mukaansa poikkeus tähän sääntöön olisi turha.⁴⁸

3.2 Tahdonautonomia – perittävän oman tahdon huomioiminen

Jotta jo useampaan kertaan mainittu tavoite siitä, että perittävällä olisi mahdollisuus vaikuttaa omaa perintöään koskeviin asioihin ennakkollisesti elinaikanaan voisi toteutua, on asetukseen otettu mukaan lainvalintaa koskevia säännöksiä. Henkilöllä on mahdollisuus valita

⁴⁵ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 821. Vrt. Helinin perään esittämä näkökulma siitä, että asuinpaikan määrittäminen ei olisikaan pakollista, vaan siitä ei tulisi liian helposti luopua poikkeussäännöksen avulla.

⁴⁶ Calvo Caravaca viittaa teoksessaan Angelo Davin sekä Alessandra Zbonettin italiankielisiin teoksiin. Calvo Caravaca: Article 21 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 318

⁴⁷ Calvo Caravaca: Article 21 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 318

⁴⁸ Pazdan – Zachariasiewicz: The EU succession regulation: achievements, ambiguities, and challenges for the future. s. 88–89. Samansuuntaisesti asiaa lähestyy myös Pfeiffer artikkelissaan Legal certainty and predictability in international succession law. s. 576. Hän pohtii asiaa oikeusvarmuuden kannalta.

perimyksensä sovellettava laki lakiviittauksen avulla. Se, minkä valtion lakiin on mahdollista viitata, on rajattu. Mikäli henkilö tekee lakiviittauksen, korvaa viitattu laki sen, mikä mahdollisesti tulisi asuinpaikkaperiaatteen mukaisesti sovellettavaksi.⁴⁹

Henkilö voi perintöasetuksen 22 artiklan mukaan elinaikanaan tehdä lakiviittauksen sen valtion lakiin, jonka kansalainen hän on tehdessään viittauksen tai kuollessaan. Asetuksen 22.1 artiklan sanamuodon mukaan valinta koskee koko omaisuutta. Tämä tarkoittaa siis sitä, ettei henkilö voi valita, että esimerkiksi hänen kiinteään omaisuuteensa sovellettaisiin eri lakia kuin muuhun.⁵⁰ Ne, jotka ovat useamman valtion kansalaisia, voivat valita näistä valtioista sen, jonka lakia haluavat perintöönsä sovellettavan (perintöasetus 22.1 2 alakohta). Se, että lakiviittauksen voi tehdä vain näin ”kapeasti”, johtuu muun muassa siitä, että lakiviittaukset eivät ole aiemmin olleet yhtä hyväksytyjä monessa Euroopan valtiossa kuin mitä ne ovat esimerkiksi perintökaaren säännöksissä olleet.⁵¹ Johdanto-osan kappaleen 38 mukaan syynä on ollut myös pyrkimys estää henkilön mahdollisuus kiertää tiettyjen valtioiden lainsäädäntöjä perimyksen osalta.

Pfeiffer korostaa, että mahdollisuus tehdä lakiviittaus kansalaisuusvaltion lakiin paikkaa sitä aukkoa oikeusvarmuudessa, jonka kansalaisuutta epävakampi asuinpaikan määritelmä jättää. Tämä johtuu siitä, ettei asuinpaikka enää lakiviittauksen tekemisen jälkeen tule aiheelliseksi. Juuri henkilön ennakkollinen tieto sovellettavasta laista aiheuttaa, että perittävä voi varmemmin suunnitella omaisuuttaan koskevia asioita myös kuoleman varalle.⁵²

Kuolinajan kansalaisuuteen viittaamisesta Helin nostaa esille mahdollisuuden viitata yleisesti siihen lakiin, jonka kansalainen henkilö on kuollessaan. Siis tilanteeseen, jossa henkilö ei mainitse tuota kyseistä valtiota. Hänen mukaansa voisi olla luonnollista, että olisi mahdollista tehdä toissijainen ehto siltä varalta, ettei henkilö saakaan toista kansalaisuutta ennen

⁴⁹ Helin: Ulkosuomalaisten perheoikeusasioiden hoitamisesta. s. 613

⁵⁰ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 824. Tätä kutsutaan unitarismiksi. Vrt. Skissio, jossa kiinteään omaisuuteen sovelletaan sen sijaintivaltion lakia. Ks. lisää esim. Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus s. 773–774

⁵¹ Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 235 Ks. lisää siitä, miten perintökaaren mukaan lakiviittaus voidaan tehdä esim. Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. s. 181–183. PK 26.6 mukaan sovellettavaksi laiksi voidaan valita kansalaisuusvaltion, kotipaikkavaltion tai henkilön ollessa avioliitossa, sama laki kuin aviovarallisuussuhteisiin.

⁵² Pfeiffer: Legal certainty and predictability in international succession law. s. 578. Pfeiffer korostaa myös sitä, että lakiviittauksella voidaan helpottaa myös perillisten toimintaa.

kuolemaansa. Hän toteaa kuitenkin, että näkee kyseenalaisena tilanteen, jossa henkilö tekee vaihtoehtoisen viittauksen siten, että siihen asetetaan ehdoksi edullisempi laki.⁵³

Siitä, miten lakiviittaus tulee muodon suhteen tehdä, sääntele asetuksen 22.2 artikla. Sen mukaan lakiviittaus tulee tehdä nimenomaisesti kuolemanvaraismääräyksellä tai tämän tahdon on ilmentävä selvästi kuolemanvaraismääräyksestä. Asetus jättää mahdollisuuden tehdä myös muunlaisen kuin nimenomaisen lakiviittausmääräyksen. Johdanto-osan kappaleen 39 mukaan on myös mahdollista, että lainvalintaa ei nimenomaisesti mainita, mutta kuolemanvaraismääräystä tulkittaessa katsotaan, että henkilö on viitannut kansalaisvaltionsa lain erityissäännöksiin. Tällöin voidaan tulkita, että henkilö haluaa tuota lakia sovellettavan. Helinin mukaan testamenttiin kirjattua lakiviittausta tulisi tulkita subjektiivisesti. Tulisi siis pyrkiä testamentin tekijän tahdon mukaiseen lopputulokseen. Perintösopimuksessa olevaa lakiviittausta tulisi sen sijaan tulkita sopimuksen tulkintaa koskevin säännöin.⁵⁴

Kuolemanvaraismääräyksistä kerron lisää luvussa 3.4.

Ennen asetuksen soveltamisen alkamista tehty lakiviittaus on pätevä, mikäli se täyttää asetuksen määräykset tai mikäli se täyttää ne ehdot, jotka siinä valtiossa, jossa lakiviittaus on tehty, ovat olleet tuolloin voimassa.⁵⁵

Lakiviittauksen määräämä laki ei muutu, mikäli henkilö menettää kansalaisuutensa siihen valtioon, jonka kansalainen hän on ollut lakiviittauksen tehdessään tai hän saa uuden kansalaisuuden.⁵⁶ Henkilön ei siis tarvitse tehdä uutta lakiviittausta, mikäli hän syystä tai toisesta menettää kansalaisuutensa tuohon valtioon tai saa rinnalle uuden kansalaisuuden. Mikäli lakiviittausta haluaa muuttaa myöhemmin tai siitä haluaa eroon, on tehtävä uusi lakiviittaus tai kumottava aikaisempi. Tähän on 22.4 artiklan mukaisesti käytettävä samaa muotoa kuin kuolemanvaraismääräyksen muuttamiseen tai peruuttamiseen.

Lakiviittauksella voidaan myös ajautua tilanteeseen, jossa omaisuuden saantoon voidaan soveltaa sellaisia säännöksiä, joita ei tuossa valtiossa tunneta.⁵⁷ EUT:n tuomiossa Kubicka (C-218/16) tuomioistuin on todennut, että vaikka perintöasetuksessa esineoikeudet on

⁵³ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 825–826 Vrt. Castellanos Ruizin näkemykseen siitä, voiko henkilö tehdä lakiviittauksen tulevaisuudessa mahdollisesti samaansa kansalaisuuteensa vedoten. Hän katsoo, että henkilöllä tulisi olla näkemys niiden valtioiden laeista, joihin hän kuvittelee mahdollisesti saavansa kansalaisuuden. Article 22 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 335

⁵⁴ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 826 ja etenkin alaviite 1085

⁵⁵ Franzina: Article 83 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 856

⁵⁶ Castellanos Ruiz: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 333

⁵⁷ Mikkola: Katsaus EU:n tuomioistuimen perintöasetusta koskevaan oikeuskäytäntöön. s. 23

nimenomaisesti jätetty soveltamisalan ulkopuolelle, ei omistusoikeus niihin ole sama asia. Asiassa oli kysymys siitä, oliko Saksassa asuvalla Puolan kansalaisella oikeus tehdä lakiviittaus kansalaisuusvaltionsa Puolan lakiin, kun tämä halusi, että hänen puoliosuudellaan omistama perheen koti olisi periytynyt Puolan oikeuden tuntemalla tavalla puolisolle. Saksassa tällaista järjestelmää ei tunnettu, mutta EUT:n mukaan tällainen lakiviittaus on asetuksen mukainen ja siten täysin sallittu. Saksan viranomaiset eivät siis voineet olla tunnustamatta lakiviittauksen mukanaan tuomaa määräystä tavasta siirtää omaisuus puolisolle.⁵⁸

3.3 Kansainvälisen yksityisoikeuden yleisiä oppeja – renvoi ja ordre public

Monesta muusta EU:n asetuksesta poiketen perintöasetuksessa niin kutsuttu renvoi, eli takaisin- ja edelleenviittaus, on tietyissä tilanteissa sallittu (34 artikla).⁵⁹ Renvoi tulee kuitenkin sovellettavaksi ainoastaan, mikäli perintöön sovellettaisiin suoraan asetuksen nojalla kolmannen valtion lakia ja tämän valtion laki viittaa johonkin jäsenvaltioon tai kolmanteen valtioon, jossa sovelletaan omaa lakia. Renvoita ei sovelleta, mikäli sovellettava laki määräytyy esimerkiksi lakiviittauksen tai 21.2 artiklan mukaisen läheisemmän liittymän mukaan (34.2).⁶⁰ Kolmannen valtion lain on luonnollisesti poikettava asiaa käsittelevän valtion laista, muutoinhan tällainen viittaus ei tulisi kyseeseen.⁶¹

Asetuksen mukaan on mahdollista jättää soveltamatta säännöstä, joka on selvästi tuomioistuinvaltion oikeusjärjestyksen perusteita vastaan (35 artikla). Tätä periaatetta kutsutaan ordre public -periaatteeksi⁶², ja se on otettu mukaan myös moneen muuhun kansainvälisyksityisoikeudelliseen sopimukseen. Mahdollista on myös, että periaatetta sovelletaan, vaikka itse säännös ei olisikaan oikeusjärjestyksen vastainen, mutta sitä

⁵⁸ EUT:n ratkaisu Kubicka (asia C-218/16). Ks. Tästä Mikkola: Katsaus EU:n tuomioistuimen perintöasetusta koskevaan oikeuskäytäntöön. s. 21–23

⁵⁹ Renvoilla tarkoitetaan siis takaisin- ja edelleenviittausta. Edelleenviittauksella tarkoitetaan tilannetta, jossa jonkin säännöksen perusteella soveltuva laki onkin jonkin kolmannen valtion laki. Takaisinviittauksessa taas toisen valtion lainsäädäntö viittaa takaisin asiaa käsittelevään valtioon. Ks. lisää esim. Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 178–180

⁶⁰ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 799–800

⁶¹ Daví: Article 34 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 475

⁶² Ks. tarkemmin ordre public -periaatteesta esim. Mikkola: Vieraan valtion oikeuden soveltumisen torjuminen ja ordre public.

tulkitseamalla tehty ratkaisu olisi. Toisen valtion säännöksestä poikkeamisessa on aina kyse yksittäistapauksista.⁶³

Ordre public -periaatetta tulee soveltaa sekä kolmansien valtioiden että jäsenvaltioidenkin lain säännöksiin. Periaatteen mukaan voidaan myös kieltäytyä toisessa valtiossa annetun tuomion tunnustamisesta, mutta tämän mahdollisuuden käyttämistä on harkittava erityisen tarkkaan, sillä tavoitteena on ollut päätösten liikkuminen valtioiden välillä sellaisenaan.⁶⁴ Asetuksen johdanto-osan kappale 58 nostaa erikseen esille sen, ettei periaatetta saa käyttää syrjivin tarkoituksin.⁶⁵

3.4 Kuolemanvaraismääräykset

Kuolemanvaraismääräys on määritelty asetuksen 3 artiklassa tarkoittamaan testamenttia, yhteistä testamenttia sekä perintösopimusta⁶⁶. Perintöasetus sääntelee kuolemanvaraismääräysten osalta niin muotoa kuin sisältöäkin. Asetuksessa on jaettu eri artikloihin perintösopimukseen sovellettava laki (25 artikla) sekä muihin kuin perintösopimukseen⁶⁷ sovellettava laki (24 artikla).⁶⁸

Asetuksen 24.1 artiklan mukaan testamentin sallittavuuteen sekä aineelliseen pätevyys⁶⁹ sovelletaan sen valtion lakia, jota olisi sovellettu, jos tekijä olisi kuollut testamentintekopäivänä.⁷⁰ Käytännössä tämä tarkoittaa yleensä sitä, että sovellettavaksi tulee

⁶³ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa. s. 839–840. Huom. Ns. suoraan sovellettavilla säännöksillä on etusija ordre public -periaatteeseen. Ks. suoraan sovellettavista säännöksistä lisää mm. Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 180–181

⁶⁴ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 800 ja 802. Ks. lisää tuomioiden tunnustamisesta perintöasetuksen mukaan esim. Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa s. 841

⁶⁵ Contaldi – Grieco: Article 35 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 512–513

⁶⁶ Perintösopimuksella tarkoitetaan perintöasetuksessa 3.1 artiklan mukaan ”sopimusta, myös keskinäisestä testamentista johtuvaa sopimusta, jossa annetaan, muutetaan tai poistetaan vastikkeellisesti tai vastikkeetta oikeuksia yhden tai useamman sopimuspuolena olevan henkilön tulevaan jäämistöön”. Ks. lisää esim. Rodríguez: Article 25 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 381

⁶⁷ Käytän muista kuin perintösopimuksista kirjoitusteknisistä syistä tästä edespäin ainoastaan termiä testamentti.

⁶⁸ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 808–809

⁶⁹ Kuolemanvaraismääräysten aineellisen pätevyyden käsite määritellään asetuksen 26 artiklassa. Ks. tästä lisää mm. Domínguez: Article 26 teoksessa The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 394–401

⁷⁰ Rodríguez: Article 24 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 373 Huom. Tätä lakia sovelletaan siitä huolimatta, missä testamentti on tehty.

perittävän testamentintekohetkisen asuinpaikan laki. Artiklaa sovelletaan myös kolmansiin valtioihin.⁷¹

Testamentin tekijä voi myös tehdä testamenttiinsa lakiviittauksen, jolla hän määrää ainoastaan testamenttiin sovellettavasta laista (24.2 artikla). Lakiviittaus voidaan tehdä artiklan 22 mukaisin perustein ainoastaan kansalaisuusvaltioon tai -valtioihin.⁷² On siis mahdollista, että testamentilla määrättyyn perintöön sovelletaan eri lakia kuin muuhun perintöön.

Oikeuskirjallisuuden mukaan testamenttiin lisätty lakiviittaus tulee nimenomaisesti osoittaa koskemaan ainoastaan testamentin sisältöön sovellettavaa lakia, muissa tapauksissa lakiviittauksen katsotaan koskevan koko perintöä.⁷³ Nimenomaisuuden vaatimus johtunee edellä luvussa 3.2 esitetyn mukaisesta ohjeesta, jonka mukaan koko perintöä koskevan lakiviittauksen voi sisällyttää myös kuolemanvaraismääräykseen.⁷⁴

Testamentti voidaan kumota siten, kuin 24 artiklan 1 kohta sääntelee testamentin tekemisestä. Se, tarkoittaako tämä testamentin tekohetken, vai muuttamis- tai peruuttamishetken lakia, on epäselvää, eikä asetus vastaa tähän yksiselitteisesti. Toisten, kuten Helinin ja Bonomin näkemys on, että testamentin tekohetken asuinpaikan lakia sovelletaan arvioitaessa muutoksen sallittavuutta ja muuttamishetken asuinpaikan lakia puolestaan muutoksen aineelliseen pätevyYTEEN.⁷⁵ Esimerkiksi Rodriguezin mielestä puolestaan muuttamishetken asuinpaikan lakia on sovellettava sekä sallittavuuteen että aineelliseen pätevyYTEEN.⁷⁶

Perintösopimuksiin, jotka koskevat vain yhden henkilön perintöä, sovelletaan samanlaisia sääntöjä kuin edellä esitetyn mukaisesti testamenttiin (artikla 25.1).⁷⁷ Useampaa henkilöä koskevat perintösopimukset puolestaan ovat päteviä, mikäli sopimus on pätevä kaikkien sopimusosapuolten osalta (25.2). Tällaista sopimusta tulkittaessa tulee siis tarkastella, mitä lakia kuhunkin osapuoleen olisi sovellettu, mikäli henkilö olisi kuollut

⁷¹ Huom: poikkeuksena siihen, että testamenttiin sovellettaisiin tekohetken asuinpaikan lakia, on esimerkiksi tilanne, jossa henkilö oli testamentin tekohetken mennessä tai sitä tehdessä valinnut perimyksensä sovellettavaksi laiksi kansalaisuusvaltionsa lain. Tällöin sovelletaan tuon valtion lakia. Myös läheisemmän liittymän poikkeuslausekkeen käytöstä tässä kohdassa on kiistelty. Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 810–811 alaviitteineen

⁷² Rodríguez: Article 24 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 375

⁷³ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 810–811

⁷⁴ Rodríguez: Article 24 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 377

⁷⁵ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 811 alaviitteineen

⁷⁶ Rodríguez: Article 24 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 378

⁷⁷ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 812 Tämä voi johtaa myös siihen, että perintösopimuksia tulee ottaa käsittelyyn myös valtioissa, joissa perintösopimukset on erikseen kielletty. Esimerkiksi Suomessa PK 17:1 kieltää kuolemanvaralta tehtävät sopimukset. Ks. PK:n sääntelystä kuoleman varalta tehtävien sopimusten osalta esim. Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. s. 211–212

sopimuksentekopäivänä.⁷⁸ Kun sopimuksen katsotaan olevan sallittu kaikkien osapuolten kohdalla, sovelletaan sen aineelliseen pätevyYTEEN sekä osapuolia sitoviin vaikutuksiin sitä lakia, johon sopimuksella on läheisimmät vaikutukset.⁷⁹

Asetuksen 25 artiklan 3 kohta antaa kuitenkin edellä mainittujen tilanteiden lisäksi sopimusosapuolille mahdollisuuden tehdä lakiviittauksen. Lakiviittaus voidaan tehdä mihin tahansa niistä valtioista, johon joku sopimuksen osapuoli olisi voinut tehdä lakiviittauksen 22 artiklan nojalla.⁸⁰

Kuolemanvaraismääräysten muodosta sääntelee asetuksen 27 artikla. On tosin huomattava, että testamenttien muodosta on säädetty myös Haagin vuoden 1961 testamentin muotoa koskeva yleissopimus, ja perintöasetuksen 75 artiklan mukaan ne valtiot, jotka ovat tuon sopimuksen osapuolia soveltavat tuota sopimusta perintöasetuksen 27 artiklan sijasta.⁸¹ Perintöasetuksen mukaan kuolemanvaraismääräyksen muoto on pätevä, mikäli se on kirjallisesti tehty ja täyttää muotovaatimukset joko määräyksen tekopaikan valtion laissa, määräyksen antajan kuolinhetkessä tai määräyksen tekohetkessä kansalaisuusvaltion laissa tai tekijän koti- tai asuinpaikkavaltion laissa. Lisäksi kiinteään omaisuuteen sovelletaan sen sijaintivaltion lakia.⁸²

⁷⁸ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 813

⁷⁹ Rodríguez: Article 25 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 389. Helin uskoo, että läheisimmän liittymän periaate on otettu artiklaan mukaan, jotta on saatu katettua nekin tilanteet, jossa sopimusosapuolet ovat eri valtioissa. Tällöin on tosiasiallisesti kuitenkin hyvin vaikea löytää läheisintä liityntää, joten lakiviittaus on näissä tilanteissa tarpeen. Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 813 alaviitteineen

⁸⁰ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 814. Tästä johtuu, että esim. suomalainen voi tehdä pätevän perintösopimuksen, mikäli hän tekee sen esim. saksalaisen henkilön kanssa ja osapuolet tekevät lakiviittauksen Saksan lakiin.

⁸¹ Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 238. Ks. Yleissopimus testamenttimääräysten muotoa koskevista lakiristiriidoista osoitteesta:

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760077/19760077_2 (Luettu 20.10.2024)

⁸² Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 238

4 Toimivalta

4.1 Pääsääntö

Perintöasetuksen 4 artikla sääntelee toimivaltaisesta tuomioistuimesta. Artiklan mukaan perittävän kuolinhetken asuinpaikan tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään koko perimysasian. Tämä on asetuksessa tarkoitettu pääsäännöksi, jota sovelletaan ilman muita, erillisiä toimenpiteitä. Perintöasetuksen keskeisenä tavoitteena on ollut saavuttaa tilanne, jossa päällekkäisiä toimivaltaisuuksia eri valtioiden välillä ei ole.⁸³ Se, että sekä lainvalinnassa että toimivallassa lähtökohdaksi on otettu sama määritelmä, asuinpaikka, mahdollistaa, että lähtökohtaisesti toimivaltaisen valtion tuomioistuin saa soveltaa omaa lakiaan. Tilanne voi kuitenkin muuttua esimerkiksi, jos perittävä on halunnut vaikuttaa perimyksensä tekemällä lainvalinnan kansalaisuusvaltioon. Asuinpaikan käsite onkin ymmärrettävä yhtenäisesti kaikissa asetuksen tilanteissa.⁸⁴

Tuomioistuimen käsite on määritelty asetuksen 3.2 artiklassa. Sen mukaan tuomioistuin on oikeusviranomainen tai muu viranomainen tai oikeusalan ammattilainen, joka on toimivaltainen perintöasioissa ja hoitaa oikeudellisia tehtäviä tai joka toimii oikeusviranomaisen antaman valtuutuksen nojalla tai oikeusviranomaisen valvonnassa. Lisäksi edellytetään, että tällainen muu viranomainen tai oikeusalan ammattilainen pystyy antamaan takeita puolueettomuudestaan ja asianosaisten oikeudesta tulla kuulluksi. Seuraavien edellytysten on lisäksi täyttyttävä: 1) päätökseen on voitava hakea muutosta tai pyytää asian uudelleentarkastelua oikeusviranomaisessa, ja 2) päätöksellä on sama oikeusvoima ja vaikutus kuin samaa asiaa koskevalla oikeusviranomaisen päätöksellä. Tällaisista *muista viranomaisesta ja oikeusalan* toimijoista on ilmoitettava komissiolle jäsenvaltioiden toimesta, jotta olisi selkeää, mitä missäkin valtiossa on pidettävä tuomioistuimena perintöasetuksen valossa. Suomessa tällainen toimija on tuomioistuimen määräämä pesänjakaja, joten häneen sovelletaan ”tuomioistuinta” koskevia säännöksiä.⁸⁵

⁸³ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa. s. 833. Perintökaaren mukaan toimivalta on Suomessa, mikäli perittävän asuin- tai kotipaikka oli kuolinhetkellä Suomessa. Ks. lisää esim. Mikkola: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. s. 193–196

⁸⁴ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 795 ja s. 854

⁸⁵ Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 241–242. Ks. pesänjakajasta esim. Aarnio – Kangas Suomen jäämistöoikeus 1, Perintöoikeus. s. 1218–1250

Käsitteen soveltamisala on haluttu laajaksi, sillä Euroopan sisällä on useita erilaisia tapoja ratkaista perinnönjakoa koskevat asiat.⁸⁶

Vaikka toimivalta on asetuksessa määritelty, ja sen tarkoituksena on ollut estää päällekkäisyyksien esiintyminen, löytyy ongelmatilanteita silti edelleen. Kuten edellä asuinpaikkaa käsittelevässä osiossa on esitetty, ei asuinpaikan määrittäminen ole aina mutkatonta. Asetuksen säännöksiä avulla välttytään kuitenkin tilanteista, joissa useamman valtion voitaisiin katsoa olevan toimivaltainen tai yhdenkään valtion ei katsottaisi olevan toimivaltainen. Ensiksi mainittua kutsutaan positiiviseksi toimivaltaristiriidaksi, jälkimmäistä puolestaan negatiiviseksi toimivaltaristiriidaksi.⁸⁷

Perintöasetuksen toimivaltasäännökset ovat tyhjentäviä. Toimivaltaa ei myöskään voida jakaa kahteen tai useampaan valtioon, vaan asetuksella on nimenomaisesti ollut tarkoitus estää tällainen toimivallan pirstaloituminen. Tämä on vahvistettu myös EUT:n ennakkoratkaisulla Oberle C-20/17.⁸⁸ Asetuksen 17 artiklassa määritellään myös niin kutsuttu *lis pendens* ehto. Sen mukaan, mikäli jossakin tuomioistuimessa on jo pantu vireille samaa asiaa koskeva kanne⁸⁹, on muiden tuomioistuinten keskeytettävä käsittelynsä siihen asti, että on ratkaistu, onko ensimmäiseksi asian saanut tuomioistuin toimivaltainen. Mikäli toimivalta kuuluu sille tuomioistuimelle, jossa kanne ensiksi on pantu vireille, tulee muiden jättää asia tutkimatta.⁹⁰

4.2 Toimivallan siirto

Toisin kuin lainvalinnan kohdalla, tuomioistuimen toimivaltaan ei voida vaikuttaa ennakolta. Asetuksen 5 artiklan mukaan, mikäli perittävä on tehnyt lakiviittauksen, on perimyksen asianosaisilla, siis esimerkiksi lakimääräisillä perijöillä sekä testamentin avulla perijäksi

⁸⁶ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 841 Huom. Perintöasetus ei sisällä prosessuaalisia säännöksiä. Niihin sovelletaankin kunkin valtion omaa prosessilainsäädäntöä. Ks. Suomen sääntelystä esim. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus 1, Perintöoikeus. Luku XXI perinnönjako prosessina.

⁸⁷ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa. s. 833

⁸⁸ Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 231–232. Tapauksessa Oberle C-20/17 oli kyse siitä, oliko saksalainen tuomioistuin toimivaltainen määräämään kansallista perintötodistusta, kun asia oli käsitellyssä Ranskassa perittävän kuolinhetken asuinpaikan perusteella.

⁸⁹ Samaa asiaa koskevaa kannetta EUT on tulkinnut samaa asiaa koskevaa kannetta mm. tapauksissa C-144/86 ja C-406/92. Vaikka nämä tuomiot eivät koskekaan perintöasetusta, voidaan niiden avulla tulkita termiä ”samaa asiaa koskeva kanne”. Buonaiuti: Article 17 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 258 alaviitteineen.

⁹⁰ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 864–865

tulevilla⁹¹, mahdollisuus sopia, että sillä valtiolla, johon lakiviittaus on tehty, on yksinomainen toimivalta käsitellä perimysasia.⁹²

Tällainen sopimus, jota kutsutaan myös prorogaatiosopimukseksi⁹³, on tehtävä kirjallisesti ja jokaisen asianosaisen on se allekirjoitettava ja päivättävä (artikla 5 alakohta 2). Toimivallan siirtäminen toiseen valtioon on siis mahdollista ainoastaan, jotta voitaisiin yhdistää sovellettava laki ja toimivalta samaan valtioon.⁹⁴ Helinin mukaan oikeuspaikkasopimusta ei liene mahdollista tehdä ennen perittävän kuolemaa, sillä sovellettava laki määräytyy lopulta vasta henkilön kuolinhetkellä.⁹⁵ Itse näkisin vain jälkikäteisen sopimisen mahdollisena siksikin, että kaikki asianosaiset ovat varmasti tiedossa sopimusta tehdessä. Esimerkiksi testamentilla perittävä saattaa näet lisätä tai poistaa perimyksen asianosaisia elinaikanaan.

Oikeuskirjallisuuden mukaan kyseenalaista on yhä se, onko oikeuspaikkasopimusta mahdollista tehdä, mikäli perittävän asuinpaikka oli kuolinhetkellä muussa kuin sopimuksen jäsenvaltiossa. Buonaiutin mukaan tavoite yhteneväisestä perimyksestä osaltaan puoltaa sitä, että myös kolmansista valtioista voitaisiin tällainen sopimus tehdä. Heti perään hän kuitenkin toteaa, ettei tällaista yhtenäisyyttä ole, sillä yhdelläkään asetusta soveltavalla valtiolla ei ole ollut toimivaltaa perimyksessä.⁹⁶ Helin puolestaan toteaa, että sopimisen mahdollisuutta ei tulisi tulkita suppeasti. Hän perustelee asiaa sillä, että 5 artiklaan olisi kirjoitettu sen koskevan ainoastaan mahdollisuutta tehdä oikeuspaikkasopimus, mikäli perittävän viimeinen asuinpaikka oli jossakin jäsenvaltiossa.⁹⁷

Asetuksen 5 artiklaa kohtaan on esitetty jyrkempääkin kritiikkiä. Pfeiffer on muun muassa sitä mieltä, että asetukseen olisi pitänyt jättää henkilölle itselleen mahdollisuus vaikuttaa

⁹¹ Heikinsalmi: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa. s. 834

⁹² Buonaiuti: Article 5 teoksessa: *The EU Succession Regulation: A Commentary*. s. 150

⁹³ Mikkola: Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. s. 176. Huom. Prorogaatio voi tapahtua myös niin, että asianosaiset suostuvat asiassa vastaamaan myös muussa kuin toimivaltaisessa tuomioistuimessa.

⁹⁴ Tästä mm. EUT:n tuomio C-645/20, Etenkin perustelujen kohta 32, jonka mukaan asianosaisilla ei ole mahdollisuutta valita haluamaansa oikeuspaikkaa, vaan asetusta rajoittaa heidän sopimusvapauttaan perittävän mahdolliseen lakiviittaukseen.

⁹⁵ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 855. Helin käyttää tässä yhteydessä muuallakin kirjallisuudessa esiintyvää saksankielistä termiä Gleichlauf, yhteneväisyys. Vrt. Helinin ajatusta siitä, ettei oikeuspaikkasopimusta voida tehdä ennakkolisesti Buonaiuti: Article 5 teoksessa: *The EU Succession Regulation: A Commentary*. s. 152. Hänen mukaansa ei ole periaatteellista estettä tehdä oikeuspaikkasopimusta ennen perittävän kuolemaa, jos perittävä on ilmoittanut asianosaisille tehneensä lakiviittauksen kansalaisuusvaltionsa. On kuitenkin otettava huomioon se, että perittävä on voinut myöhemmin peruuttaa lakiviittauksensa.

⁹⁶ Buonaiuti: Article 5 teoksessa: *The EU Succession Regulation: A Commentary*. s. 153

⁹⁷ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 855–856

etukäteisesti lainvalinnan tavoin myös toimivaltaan. Hänen mukaansa se, että toimivallan määrittäminen olisi sallittua vain kansalaisuusvaltioon, ei olisi ongelma sen suhteen, että ihmiset pyrkisivät näin valitsemaan itselleen edullisemman vaihtoehdon. Hän ehdottaakin, että toimivalta siirtyisi automaattisesti lainvalinnan mukana kyseiseen valtioon.⁹⁸

Toimivallan siirrolle on asetuksessa annettu kuitenkin toinenkin vaihtoehto. Asetuksen 6 artiklan mukaan perittävän kuolinhetken asuinpaikan tuomioistuimella on mahdollisuus siirtää asia lakiviittauksen osoittamaan valtioon, mikäli joku asianosaisista tätä pyytää.

Tuomioistuimelta vaaditaan kuitenkin myös omaa harkintaa, sillä siirron ehtona on, että toisella tuomioistuimella on paremmat edellytykset asian käsittelyyn. Artiklan a-alakohdan mukaan harkinnassa on otettava huomioon perimyksen liittyvät käytännön olosuhteet, kuten asuinpaikka ja omaisuuden sijainti. On huomattava, että toimivallan siirto voidaan näin suorittaa vain yhden asianosaisen pyynnöstä, kunhan tuomioistuin siihen suostuu.⁹⁹

Tulisiko asetuksen 6 artiklaa tulkita siten, että sen nojalla siirretään toimivalta koko perimysasiassa vai ainoastaan käsittelyssä oleva asia? Bounaiutin mukaan yhteneväisyys ja tuomioistuimen vallan rajoittaminen puhuvat yksittäisen asian siirtämisestä vastaan.

Tarkasteltaessa tuomioistuimen 6 artiklan mukaista päätöstä toimivallan siirrosta, on otettava huomioon vaatimus siitä, että koska tuomioistuimen on 6 artiklan mukaisessa toimivallan siirrossakin pohdittava asiaa kokonaisuutena, tehtäisiin mahdollisessa uudessa samaa perintöasiaa koskevassa asiassa samanlainen ratkaisu. Asetuksen 7 artiklan a-alakohdan sanamuodosta ”kyseisessä asiassa” voidaan myös tehdä tulkinta, että asia koskisi vain tuota tiettyä tilannetta. Kyseinen artikla käsittelee toimivaltaa lainvalinnan yhteydessä. Toki tuomioistuimen, ratkaistessaan mahdollisesti uutta samaa perintöasiaa koskevaa kannetta, tulee ottaa aiempi tuomio huomioon.¹⁰⁰

Asetus ei avaa tarkemmin sitä, millä perusteilla tuomioistuimen tulisi tarkastella, onko perittävän kansalaisuusvaltion tuomioistuimella parempi mahdollisuus käsitellä asia. Kuten

⁹⁸ Pfeiffer: Legal certainty and predictability in international succession law. s. 580–581. Pfeiffer on huolestunut siitä, että tällä hetkellä henkilöllä on mahdollisuus pyrkiä vaikuttamaan toimivaltaan ainoastaan kannustamalla perimyksen asianosaisia tekemään sopimuksen. Vrt. Bounaiuti: Article 5 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 151. Siinä perusteena asetuksen mukaiselle valinnalle esitetään se, että tällöin turvataan paremmin perimyksen asianosaisten oikeudet. Perintöasioissa kun toimivalta tulee luonnollisesti kyseeseen vasta henkilön kuoleman jälkeen.

⁹⁹ Ks. tästä mm. Bounaiuti: Article 6 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 163

¹⁰⁰ Bounaiuti: Article 6 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 163-164. Myös Helin on sitä mieltä, että olisi kohtuutonta ajatella, että yhtä asiaa ratkaistaessa päätettäisiin koko perintöasian toimivallan siirtäminen toiseen valtioon. Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 858–859. Asetuksen 7 artiklasta lisää esim. Bounaiuti: Article 7 teoksessa: The EU Succession Regulation: A Commentary. s. 174–175

aiemmin on mainittu, tulee kansalaisuusvaltion tuomioistuimella olla paremmat mahdollisuudet ratkaista asia. Helinin mukaan tuomioistuimen on pyrittävä tilanteeseen, jossa perittävän tekemä lakiviittaus toteutuu parhaiten. Perittävällä kun ei ole mahdollisuutta päättää toimivallasta, vaan ainoastaan sovellettavasta laista.¹⁰¹

Mikäli perittävä, joka on tehnyt lakiviittauksen kansalaisuusvaltioonsa, kuolee niin sanotussa kolmannessa valtiossa, voidaan toimivalta tietyissä tilanteissa siirtää jäsenvaltion tuomioistuimeen. Asetuksen 10 artiklan mukaan tällainen on mahdollista, mikäli perittävä oli kuollessaan tuon valtion kansalainen, tai hänen edellinen asuinpaikkansa oli kyseisessä valtiossa, kuitenkin enintään viisi vuotta ennen asian vireillepanoa tuomioistuimessa. Artiklassa käytettyä ilmaisua ”toimivaltaisista tekemään ratkaisun perimyksestä” tulisi tulkita siten, että se kattaa itse perinnön lisäksi myös esimerkiksi pesänselvittäjästä syntyvät riidat.¹⁰²

Tämä tarkoittaa tulkintani mukaan sitä, että termiä ”perimys” on tulkittava melko laajaksi, ei ainoastaan itse omaisuutta koskevana. Lienee sanomattakin selvää, että 10 artiklaa ei voida käyttää silloin, kun henkilö kuolee jossakin jäsenvaltiossa. Tämä on kuitenkin vahvistettu myös EUT:n määräyksellä C-55/23.¹⁰³

Vaikka 4 artiklan yleisellä toimivaltasäännöksellä ja 10 artiklalla ei olekaan hierarkiasuhdetta, on tilanteessa, johon 4 artikla ei sovellu tarkasteltava 10 artiklaa. EUT perustelee tätä 10 artiklassa käytetyllä ilmaisulla ”kuitenkin”. Asetuksen 10 artiklan mukainen toimivalta on tuomion perusteluiden mukaan yhtä sitova kuin 4 artiklan mukainenkin, vaikka tästä käytetään asetuksessa termiä ”toissijainen toimivalta”. Tuomion mukaan, mikäli asetusta soveltavan jäsenvaltion tuomioistuin toteaa, ettei se ole 4 artiklan perusteella toimivaltainen käsittelemään asiaa, on sen oma-aloitteisesti otettava huomioon 10 artiklan mukainen ”toissijainen toimivalta”.¹⁰⁴

¹⁰¹ Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. s. 859 alaviitteineen

¹⁰² Bogdan – Hellner: Svensk internationell privat- och processrätt. s. 284

¹⁰³ Ks. EUT:n määräys C-55/23. Etenkin kohta 32. Ks. myös tuomio C-645/20 kohta 25, jossa EUT vahvistaa jäsenvaltiolla tarkoitettavan ainoastaan niitä jäsenvaltioita, jotka soveltavat perintöasetusta, ei siis kaikkia EU:n jäsenvaltioita. Tästä myös Bounaiuti: The EU Succession Regulation and third country courts. s. 550–551

¹⁰⁴ EUT:n tuomio C-645/20. Etenkin perustelukappaleet 33–34 sekä 46.

5 Johtopäätökset

Euroopan unionin säätämää perintöasetusta on nyt sovellettu vajaan kymmenen vuoden ajan, joten mistään aivan uudesta asetuksesta ei enää ole kyse. Asetuksen tavoitteena on ollut valtioiden lainsäädäntöjen yhtenäistäminen ja mahdollisimman kattava unionin tasoinen sääntely perimyksen alalla. Tavat, joilla näihin tavoitteisiin on pyritty, ovat edellä esittämälläni tavalla saaneet osaksi sekä positiivista että negatiivista palautetta.

Tärkeimmäksi tekijäksi sovellettavaa lakia ja tuomioistuimen toimivaltaa määritettäessä valittiin perittävän viimeinen asuinpaikka. Tämä valinta on selkeyttänyt sovellettavan lain valintaa sekä tuomioistuimen toimivaltaa suurimmassa osassa perimystilanteita, sillä useimman perittävän kohdalla asetuksen mukainen viimeinen asuinpaikka on helposti määriteltävissä. Asetuksessa ei kuitenkaan kaikkien mielestä ole päästy tarpeeksi selkeään lopputulokseen niiden henkilöiden osalta, joiden asuinpaikka on vaikea määritellä. Se ei myöskään kaikkien mielestä tuo tarpeeksi oikeusvarmuutta perittäville, sillä hänellä ei aina ole mahdollisuutta tietää varmasti, mihin hänen asuinpaikkansa määritetään. Vaihtoehtoiseksi malliksi onkin esitetty muun muassa kansalaisuuteen perustuvaa määritelmää, joka ei sekään ole ongelmaton.

Sovellettavan lain kohdalla perittäville on kuitenkin jätetty vapaus tehdä lakiviittaus kansalaisuusvaltionsa lakiin. Tämä lisää yksilön mahdollisuuksia tehdä toimia kuolemansa varalle. Sen, että lakiviittauksen tekeminen on rajoitettu ainoastaan kansalaisuusvaltioon, on katsottu olevan lähtökohtaisesti hyvä ratkaisu. Näin voidaan vähentää niin kutsutun ”forum shopping” -ilmiön vaikutusta, jossa henkilö voisi valita itselleen ja perillisilleen suotuisimman lain sovellettavaksi omaan perintöönsä.

Henkilöllä ei puolestaan ole elinaikanaan mahdollisuutta vaikuttaa siihen, minkä valtion tuomioistuin on asetuksen nojalla toimivaltainen käsittelemään perimysasian. Tähän on mahdollista vaikuttaa vasta jälkikäteen asianosaisten tai tuomioistuimen myötävaikutuksella. Se, että lainvalinta ja toimivalta voivat lakiviittauksen vuoksi olla eri valtioissa on näkemykseni mukaan suurin poikkeama yhteneväisyyden tavoitteesta tutkimukseni rajausten sisällä. En itse näkisi suurena ongelmana sitä, että toimivallankin osalta voitaisiin ainakin joissain tapauksissa tehdä siirtoviittaus kansalaisuusvaltioon lainvalinnan tavoin.

Koska perintöasetuksissa, ja EU-asetuksissa yleensäkin, on jouduttu tekemään erilaisia kompromisseja sekä jättämään joitain asioita avoimemmaksi, on Euroopan unionin

tuomioistuimen ratkaisukäytännöllä suuri merkitys asetusta tulkittaessa. Muun muassa asuinpaikan käsitettä sekä lainvalinnan vaikutusta on täsmennetty tuomioilla, mikä helpottaa osaltaan tulkintaa tulevaisuudessa.

Perintöasetukselle on selvästi tarvetta ja siitä on hyötyä moniin kansainvälisiin perimystilanteisiin, niin viranomaisille kuin kansalaisillekin. Tätä korostaa myös asetuksen universaalinen soveltuvuus, minkä vuoksi asetus tulee ottaa huomioon myös jäsenvaltioiden ulkopuolella. Asetus ei kuitenkaan ole täydellinen ja se vaatii edelleen täsmennyksiä, jotta lainkäyttäjät ja etenkin kansalaiset saavat siitä mahdollisimman paljon hyötyä.